

ЗАСОБИ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТУ AUTHORITY (на матеріалі англomовного та українomовного газетного дискурсу)

Олексій БОНДАР, Марина ЦЕГЕЛЬСЬКА (Кривий Ріг, Україна)

В статті розглянуто особливості вербалізації концепту "authority" в англomовних та українomовних засобах масової інформації, виокремлено його фреймову структуру та визначено засоби його вербалізації.

The article focuses on the peculiarities of the concept "authority" in the English and Ukrainian language media. The frame structure and the ways of the verbalization of the concept are presented in the paper.

Концепти відображають процеси світосприйняття, категоризації та концептуалізації дійсності в різних мовах, і є вербальним оформленням цих процесів. Сучасне мовознавство поділяє концепти на універсальні та національно марковані [2: 2], вони розглядаються як важливі складові картин світу різних етносів (М.П. Кочерган, В.Г. Гак, В.І. Кононенко та ін.). Саме до універсальних концептів належить концепт «влада», який в англійській мові може передаватися двома лексемами – «power» (*фізична, духовна, політична та ін. сила*) та «authority» (*політична сила*).

Концепти «power» та «влада» неодноразово поставали предметом когнітивних досліджень (О.О. Чорновол-Ткаченко, І.В. Ігнатова), проте дослідження концепту «authority» на матеріалі англomовного газетного дискурсу ще не було проведено. Це і визначає **актуальність** даного дослідження.

Метою статті є виявлення змін, що відбуваються в українському суспільстві шляхом аналізу матеріалів взятих із засобів масової інформації в Україні та закордоном.

Поставлена мета потребує вирішення наступних *завдань*: 1) визначити сутність концепту та його структуру; 2) виявити засоби вербалізації концепту „authority" та дослідити процес сприйняття українцями влади в різні історичні періоди як базового політичного інституту; 3) побудувати фреймову структуру концепту „authority" шляхом політико-лінгвістичного аналізу на базі матеріалів англomовних та українomовних засобів масової інформації; 4) виявити зміни, що відбуваються у концепті „authority" та інтерпретувати дані фреймові новоутворення за допомогою лінгвістичного, політологічного, психологічного та соціологічного інструментаріїв.

Матеріал дослідження охоплює близько 100 статей і репортажів таких українomовних та англomовних медіаресурсів як: Times in UK, New York Times, Financial Times, Guardian, International Herald Tribune, Washington Post, Reuters, Independent, BBC-news, CNN, Sky News, Dzerkalo Nedeli, Кореспондент, веб – сайти телеканалів CNN, 1+1, 5 канал.

Об'єктом дослідження є вербалізований політичний концепт „authority"/„влада" в контексті політико-економічних та соціально-культурних трансформацій в українському суспільстві. **Предмет дослідження** охоплює особливості фреймової структури та вираження концепту „authority" / „влада" в англо- та українomовному газетному дискурсі.

Лінгвістичним та лінгвокультурним осмисленням концепту займалися багато відомих вітчизняних та зарубіжних лінгвістів таких як А. Вежбицька, В.І. Карасик, Ю.С. Степанов, Г.Г. Слишкін, О.С. Кубрякова. Поняття «концепт» у сучасному мовознавстві пов'язано із розвитком когнітивної лінгвістики і концептуального аналізу, який «можна певною мірою трактувати як метод когнітивної лінгвістики» [3: 25]. Хоча на сьогодні «немає однозначного розуміння методики концептуального аналізу, а тому використовують різні прийоми» [6: 79], найбільш прийнятним для цілей даного дослідження видається дослідження концепту на основі фреймової структури.

Концепт має певну структуру, тобто є подільним на фрейми (поняття фрейму було введено у 1974 році лінгвістом М. Мінським), він розумів під фреймом ієрархічно впорядковану репрезентацію певної стандартної ситуації дійсності, але при цьому фрейм не є закритою структурою і тому він може доповнюватися шляхом поглиблення інформації про ситуацію образного уявлення про неї. Фрейм організовується у вигляді ієрархічно

організованих субфреймів та слотів [5: 45]. В світлі даної теорії розглянемо концепт „authority”, його структуру – фрейми, субфрейми, слоти.

У різні історичні періоди влада сприймалася українцями по-різному: за часів Гетьманщини образ влади сприймався як територіально віддалений орган, що здійснює свій вплив через посередника при цьому не беручи до уваги волевиявлення українського народу (*гетьман, пан*); в період існування Радянського Союзу влада сприймалася як апарат, що створює директиви та укази, котрі підлягали чіткому дотриманню з боку народу та ще й супроводжувалися психологічним тиском, який формував у людей страх перед владою; за часів незалежної України поняття влади пройшло декілька трансформаційних періодів – з 1991 по 2004 роки українці сприймали владу як орган, який треба поважати та приховано від нього критикувати його; з 2004 року відбулася персоніфікація влади і тепер вона постала в образі невеликої сім’ї, де всі члени роблять все, що вони хочуть, при цьому не погоджуючи власні дії один з одним.

За часів незалежної України концепт «влада»/ «authority» пройшов декілька політико-історичних періодів: з 1991 року по 2004 рік та 2004–2008 роки. З 1991 по 2004 роки структуру досліджуваного концепту становили такі фрейми як: *корупція, звинувачення, безробіття, скандал* та інші. Засоби масової інформації на той час подавали факти з відносно позитивним забарвленням.

Після Помаранчевої революції в Україні почала формуватися справжня свобода слова, що й стало поштовхом до певних трансформацій у структурі даного концепту, а найефективнішим органом, який міг вербалізувати концепт „authority” виявилися засоби масової інформації як україномовні так і англійські.

У структурі концепту „authority” відбулося заміщення одних фреймів іншими, тобто одні фрейми стали першочерговими, такі як „криза” або „політична битва”, а інші зайняли другорядні позиції, наприклад „корупція”. Це пояснюється політичними змінами, що пройшли в українських гілках влади. Таке сприйняття концепту пояснюється тим, що з боку влади було надано право критикувати власні дії через засоби масової інформації, але при цьому влада не робила жодних кроків на поліпшення власного іміджу, вона навпаки почала критикувати сама себе, застосовуючи при цьому різні види критики: Президент критикує Прем’єр-міністра, Прем’єр – Президента, Парламент – і Президента, і Прем’єра, при цьому функцію головного інформаційного арбітра виконують ЗМІ.

В першу чергу *влада* у суспільній свідомості мовців пов’язується з державним управлінським апаратом. Великий тлумачний словник визначає *владу* як «здатність та можливість здійснювати свою волю, чинити вирішальний вплив на діяльність та поведінку людей за допомогою авторитету, цілеспрямованої та гармонійної взаємодії між самою владою та народом» [1: 145].

У структурі концепту «authority» на основі зібраного медійного матеріалу можна виділити такі фрейми: 1) AUTHORITY – HUMAN BEING; 2) AUTHORITY – CRISIS; 3) AUTHORITY – FIGHT FOR POWER. Особливістю даних фреймів є певне взаємопроникнення в концептуальне поле. При цьому до структури фрейму входять субфрейми та слоти. Та досить важливу роль відіграють засоби вербалізації.

Фрейм AUTHORITY – HUMAN BEING виділяється на основі такого засобу вербалізації як персоніфікація, при цьому влада отримує всі якості людини, якій притаманні певні дії та вчинки. На те, що концепт AUTHORITY уподібнюється людині вказують різні лексичні одиниці, наприклад: *Family (mother, Father, children)* та інші. До структури фрейму AUTHORITY – HUMAN BEING входять такі субфрейми: *Family (mother, father, children), wunderkind, „любі друзі”, „a virgin girl”, „a queen of hearts”*. Всі ці лексеми використовуються для зображення ореолу сім’ї, але він швидко розвінчується, якщо проаналізувати негативно забарвлені слоти (*divorce; abortion; marriage; wedding contract*). Засоби, за допомогою яких вербалізуються всі субфрейми та слоти носять негативний конотативний відтінок, наприклад: *punish disobedient kids; leave the deputies without candies; political marriage and a beneficial mother of Orange Revolution, to accuse of. "President blamed his Prime-Minister for the instability in Ukraine"* (New York Times, September, 3, 2008).

Фрейм AUTHORITY – CRISIS має у своїй структурі декілька субфреймів: 1) ECONOMIC CRISIS, 2) POLITICAL CRISIS, 3) SPIRITUAL CRISIS. До структури субфрейму ECONOMIC CRISIS входять такі слоти: RIVALS; DEBTS, FEAR. Вербалізація здійснюється за допомогою негативних епітетів та дієслів, які відображають економічну нестабільність, що призводить до емпатії в суспільстві, наприклад: *high inflation, rapid default, Bureaucracy, The sense of cheating; Pressure; Want Ukraine to pay debts; Survive; Struggle; Lock; loan; help; Weak link; Energy dependence. "Medvedev wants Ukraine to pay debts"; "Russia turned up the pressure on Ukraine"; "Analysts warned Ukraine could find it impossible to pay down the debts as its economy is struggling to survive the global financial crisis and is locked in yet another political crisis..."* (Financial Times, November, 17, 2008).

Субфрейм POLITICAL CRISIS структурується за допомогою таких слотів як: *Coalition, EU, NATO, Presidential Elections and Constitutional Reform*. Для вербалізації даного субфрейму використовуються саркастичні словосполучення та інші лексичні одиниці, які показують розкол у чинній владі та прогнозують певні вчинки, що є наслідком її панічного настрою: *preliminary elections, collapse, fragile political mentality, criticize, curb presidential power, "West-East oriented", "the hand of Kremlin", irresponsible, illusions, political absurd*. 1) *"The instability erupted on the Eve of a visit to Ukraine by a Vice-President Dick Cheney, who arrived in the region to show his support for American Allies in the wake of Russia's in Georgia last month..."* (New York Times, September, 3, 2008). 2) *"President criticized the Prime Minister after her party joined forces with the leading opposition block – the Party of Regions in Parliament to approve legislation that curtails the President's power..."* (New York Times, September, 3, 2008). 3) *"Mr. Yushchenko whose had been allied with Ms. Tymoshenko's in Parliament, said this party would withdraw from the governing coalition adding that a new one had to be formed..."* (New York Times, September, 3, 2008).

Субфрейм SPIRITUAL CRISIS має в своїй структурі такі слоти: *blaming and untrusting behavior; constant irresponsibility and a sense of superiority*. Для цього застосовуються стилістично забарвлені слова, що відображають абсолютну безконтрольність влади з боку простих громадян та лексичні одиниці, в яких підкреслюється деструктивізм, наприклад: *to break, to humiliate; to quarrel; to blockade the tribune, to break laws, hide over high incomes, to built own business, expensive deputies, the price for the post; trait and traitors. "Ukrainian politicians into a brawl"; "Politicians scuffled and threw punches at each other in the Ukrainian parliament ahead of a vote on weather to dismiss the speaker Arseniy Yatsenyuk..."* (BBC News, 15:51 GMT, 12 November, Wednesday, 2008). *"Politicians scuffled and threw punches at each other in the Ukrainian parliament ahead of a vote on weather to dismiss the speaker Arseniy Yatsenyuk..."* (BBC News, 15:51 GMT, 12 November, Wednesday, 2008).

До структури фрейму AUTHORITY – FIGHT FOR POWER належать такі субфрейми: *coalition opposition; post candidate; rivals and allies*. Вони вербалізуються за допомогою фразеологізмів, порівнянь та епітетів з негативною конотацією, які відображають агресивні настрої та конкуренцію між політиками, наприклад: *coalition; opposition, post candidate, rivals and allies, run against, to avoid elections, lean towards, tensions, strong power and authority, to cry, to accuse of; setback; to threat to dismiss; fire-brand Prime Minister; supporters, „немов би кім з собакою", to join forces, to be engaged in power, struggle, to handicap, quit; "plotting an anti-coalitional coup". "President Viktor Yushchenko threatened to dissolve the Parliament and call snap elections..." "Mr. Yushchenko and Ms. Tymoshenko joined forces in 2004 in the Orange Revolution. Both support western policies but they have engaged in the power struggle that has handicapped the government..."* (Financial Times, November, 17, 2008).

Проведений аналіз доводить, що на даному етапі розвитку країни триває трансформація концепту «влада»/«authority», і кризові явища вербалізуються через велику кількість негативно насичених епітетів (*weak link, disobedient*), дієслів (*to threat to dismiss; to break; to humiliate; to quarrel; struggle; dismiss fire-brand Prime Minister, hide over high incomes*), метафор та фразеологізмів. Очевидно, що засоби вербалізації концепту «влада»/«authority» не матимуть позитивного забарвлення до того часу, поки не буде подолано кризу, яка вже міцно вкоренилася як в українській владі, так і в її відображенні у газетному дискурсі.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Великий тлумачний словник. – К.: Перун, 2002. – 1440 с
2. Городецька О.В. Національно-марковані концепти в Британській мовній картині світу ХХ століття. – Автореферат... кандидата філологічних наук, КНУ, 2003. – 20с.
3. Кочерган М.П. Мовознавство на сучасному етапі//Дивослово. – 2003. - №5. – С. 24-29.
4. Лисиченко Л.А. Структура мовної картини світу//Мовознавство, 2004. – № 5 – 6. – С. 36-41.
5. Минский М. Фреймы для представления знаний. – И.: Энергия, 1979. – 152 с.
6. Скаб М.В. До питання про методику зіставного вивчення концептів//Проблеми зіставної семантики. Вип.8. – К.: КДЛУ, 2007. – С. 79-82.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Марина Цегельська – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри англійської мови з методикою викладання Криворізького державного педагогічного університету.

Наукові інтереси: когнітивна лінгвістика, міжкультурна комунікація.

Олексій Бондар – магістрант каф. англійської мови з методикою викладання Криворізького державного педагогічного університету.

Наукові інтереси: когнітивна лінгвістика.

**ФУНКЦІОНАЛЬНО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ
СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ ЛЕКСИКИ
В ТЕКСТАХ УКРАЇНСЬКОЇ ПОСТМОДЕРНОЇ ПРОЗИ**

Світлана БУЗЬКО (Кривий Ріг, Україна)

У статті описано лексико-тематичні групи та функціонально-стилістичні особливості суспільно-політичної лексики, яка використовується в текстах української постмодерної прози.

The article presents lexical-thematic groups and functional-stylistic features of social-political vocabulary which are used in the texts of Ukrainian postmodern prose.

Суспільно-політична лексика вже досить тривалий час перебуває в колі зацікавлень лінгвістів; вона вивчається не лише на матеріалі публіцистичних текстів, для яких є найбільш властивою, але й на матеріалі творів художньої літератури. На думку І.Протченка, питання про розширення кола джерел, що залучаються для вивчення та аналізу цієї групи лексики, “є суттєвим не просто з точки зору необхідності урізноманітнити ілюстративний матеріал, але і як свідчення активного вживання суспільно-політичної термінології <...>, її використання в художніх творах, у мовленнєвій практиці широких мас населення” [6: 19]. У цьому сенсі видається актуальним звернення до аналізу суспільно-політичної лексики, яку вживають у своїх творах українські письменники-постмодерністи, адже лексика постмодерних творів ще не була предметом спеціального лінгвістичного дослідження. Таким чином, у цій статті ми поставили собі за мету подати лексико-тематичну характеристику та описати функціонально-стилістичні особливості суспільно-політичної лексики, що використовується в текстах української постмодерної прози. Джерельною базою дослідження послуговували твори Ю. Андруховича, С. Андрухович, Ю. Винничука, С. Жадана, О. Забужко, М. Матіос, С. Пиркало, А. Чеха.

Загальноприйнятим є погляд, згідно з яким до категорії суспільно-політичної лексики входять слова, що стосуються політики, економіки, різних аспектів суспільного життя, проблем державного будівництва, функціонування державних і громадських інституцій тощо (див.: [1: 55-56]; [10: 91]; [2: 45]). У мовознавчій літературі паралельно вживаються обидва терміни – “суспільно-політична лексика” і “суспільно-політична термінологія”, причому одні дослідники вживають їх як абсолютні синоніми [4; 7], інші вважають, що суспільно-політична термінологія становить лише частину суспільно-політичної лексики як поняття значно ширшого [5; 3]. На нашу думку, друга точка зору більш переконлива, оскільки враховує ті відмінності, що простежуються між термінами й загальноживаними словами суспільно-політичної тематики. Оскільки ми не ставимо завдання відмежувати суспільно-політичну термінологію від семантично близьких до неї загальноживаних слів, вважаємо за доречне послуговуватися терміном “суспільно-політична лексика”, під якою розуміємо ту частину словникового складу мови, яка містить назви понять із різних сфер суспільно-політичного життя, у першу чергу з політичної, економічної, державно-адміністративної та юридичної галузей.